

Dyslexieprotocol 2024-2025

Prinses Beatrixschool

Inhoud

INLEIDING	3
DYSLEXIE IN HET KORT	3
KENMERKEN DYSLEXIE	5
SIGNALEREN VAN DYSLEXIE	6
HULP BIJ LEESPROBLEMEN (ZORGNIVEAUS)	7
DIAGNOSTISCH ONDERZOEK EN DYSLEXIEVERKLARING	9
EXTRA HULP EN FACILITEITEN VOOR DE DYSLECTISCHE KINDEREN	11
ROL OUDERS/ VERZORGERS	11
BIJLAGEN	12
Bijlage 1: Signaleringslijst dyslexie	12
Bijlage 2: Invulling zorgniveaus	14
Bijlage 3: Signaleringsinstrument Dyslexie Centraal	15
Bijlage 4: Bouw! lezen	15
Bijlage 5: Invulling Ralfi lezen	16
Bijlage 6: Inzet 5-woorden dictee	17
Bijlage 7: Dyslexiekaart	18
Bijlage 8: leerlingprotocol	20

INLEIDING

In Nederland heeft ongeveer tien procent van de leerlingen op de basisschool moeite met leren lezen en spellen. Ongeveer drie procent van deze leerlingen heeft problemen met lezen en spellen als gevolg van dyslexie. Goed kunnen lezen en spellen is belangrijk om te kunnen functioneren in onze geletterde maatschappij. Zonder opleiding kom je tegenwoordig lastig aan het werk. In de laatste jaren van de twintigste eeuw is er een serieus begin gemaakt met het terugdringen van het functioneel analfabetisme in Nederland. Terugkijkend op deze periode mag geconstateerd worden dat voorkomen beter is dan genezen: als kinderen met preventieve maatregelen beter kunnen worden voorbereid op datgene wat ze gaan leren, dan kunnen ze beter meedoen in de klas en vallen ze minder uit. Alles begint met goed onderwijs. De algemene doelstelling van de begeleiding van leerlingen met lees- en spellingproblemen en dyslexie is het bereiken van een zo hoog mogelijk niveau van functionele geletterdheid. Het dyslexieprotocol van de PBS is geschreven aan de hand van de landelijk ontwikkelde dyslexieprotocollen (Expertisecentrum Nederlands), en geeft houvast bij het stap voor stap opsporen van lees en spellingproblemen, het signaleren van dyslexie, het bieden van de juiste hulp en het begeleiden van dyslectische leerlingen.

DYSLEXIE IN HET KORT

De definitie die wij binnen het onderwijs hanteren is de definitie van het SDN (Stichting Dyslexie Nederland): 'Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en/ of vlot toepassen van het lezen en /of het spellen op woordniveau'. Onder hardnekkig probleem wordt het volgende verstaan: 'Het vaardigheidsniveau van lezen op woordniveau en /of spelling ligt significant lager, gegeven diens leeftijd en omstandigheden, dan wordt gevraagd. Er is een bepaalde mate van didactische resistentie als het probleem in het aanleren en toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau (zonder gebruik te kunnen maken van een tekst) blijft bestaan ook wanneer voorzien wordt in adequate remediërende instructie en oefening'. De schattingen over het percentage dyslectici lopen uiteen van 1%-3,5%. Wat zijn de oorzaken van dyslexie: De lees-/spellingsproblemen zijn een gevolg van een onvolledig en/of moeizame automatisering van het lees-/spellingproces. De problemen spitsen zich toe op het vlot herkennen van de klankstructuur van woorden en het omzetten van schrift in een corresponderende klankcode. Kinderen met dyslexie, lezen en spellen vaak langzaam en maken soms ook veel fouten. De problemen nemen toe naarmate de lees- of spellingtaak complexer wordt en bij tijdsdruk of spanning. Veel kinderen bij wie dyslexie wordt vastgesteld, hebben problemen met het snel ophalen van informatie uit het langetermijngeheugen. Benoemselheid is dus een goede voorspeller voor leesproblemen. De precieze oorzaak van dyslexie is wetenschappelijk nog niet aangetoond. Wel is er sprake van een erfelijke component. Als een ouder dyslectisch is, heeft het kind ongeveer 40% kans er ook aanleg voor te hebben. Dyslexie komt vaak voor in combinatie met andere leerstoornissen, zoals dyscalculie, ADHD, motorische stoornissen (DCD) en spraak-/taalstoornissen. Als twee stoornissen meer dan gemiddeld gelijktijdig voorkomen, noemt men dit co-morbiditeit. Wanneer er één stoornis is vastgesteld, is het belangrijk dat de

andere niet over het hoofd wordt gezien en dat niet alle problemen aan de ene stoornis worden toegekend. Elke stoornis heeft een specifieke aanpak nodig. Voor dyslexie is deze gericht op lees- en spellingtaken. De mogelijke gevolgen van dyslexie kunnen groot zijn. Een laag leestempo leidt soms tot problemen met begrijpend lezen. De ontwikkeling van de woordenschat kan achterblijven doordat kinderen minder lezen. Ook kan het gevolgen hebben voor het schrijven van teksten waardoor bijv. het uitwerken van verhalen/ ideeën achterwege blijft. Dyslexie heeft invloed op het hele cognitieve functioneren, op de informatieverwerking en, indien laat gesignaleerd, op de sociaal-emotionele ontwikkeling. Lees-/spellingproblemen kunnen voor de nodige frustratie zorgen. Deze frustratie kan tot uiting komen in emotionele problemen of in gedragsproblemen. Het niet goed kunnen lezen en/of spellen heeft invloed op het gevoel van eigenwaarde en kan ertoe leiden dat de lees-en schrijfmotivatie van de leerling afneemt.

KENMERKEN DYSLEXIE

Het belangrijkste kenmerk van dyslexie is dat er een hardnekkig probleem is bij het aanleren en vlot toepassen van het lezen en spellen op woordniveau. Kinderen met dyslexie hebben veel extra oefening nodig om het lezen aan te leren. Daarom is het van belang om dyslexie zo snel mogelijk te signaleren. Zo kan in een vroeg stadium een gerichte aanpak van (preventieve) leesbegeleiding starten.

Mogelijke kenmerken van dyslexie bij leerlingen (zie ook bijlage 1 voor een uitgebreide signaleringslijst dyslexie):

- Ernstige problemen op technisch lezen en/of spelling. Dit is te zien aan resultaten van methodetoetsen en van Cito Leerling in Beeld toetsen en observaties van de leerkracht in de klas;
- Een vertraagde verwerking van spraakklanken;
- Moeite met het snel serieel benoemen van letters en/of cijfers;
- Moeite met directe (visuele) woordherkenning;
- Problemen op het gebied van het verbale werkgeheugen.

Naast bovenstaande algemene kenmerken zijn er ook (vaak) bijkomende problemen voor kinderen met dyslexie:

- Een trage verwerkingssnelheid van (talige) informatie. Dit heeft te maken met een algemeen automatiseringsprobleem. De prestaties nemen dan ook zichtbaar af bij meerdere taken en bij het werken onder druk;
- Het niet begrijpen van complexe vragen, terwijl een leerling het antwoord wel weet. Dit komt door moeite met plannen en het vasthouden aan de volgorde van denkstappen;
- Het niet onthouden van meervoudige instructies, terwijl afzonderlijke taken wel uitgevoerd kunnen worden. Dit komt (vaak) door een beperkt kortetermijngeheugen;
- Het niet onthouden of kunnen ophalen van namen uit het geheugen. Dit is bijvoorbeeld een probleem bij het opnoemen van namen, de dagen van de week en bij het leren van topografie;
- Een trage verwerking van auditieve (horen) en/of visuele (zien) informatie in het brein. Dit uit zich onder meer door moeite met het overschrijven van het bord en het (snel) opschrijven van informatie dat wordt gedictreed;
- Een stoornis in de spraak-/taalproductie Dit uit zich bijvoorbeeld in moeite om woorden te vinden;
- Een zwak ontwikkelde fijne motoriek (laag schrijftempo en een onleesbaar handschrift);
- Moeite met aspecten bij het rekenen, bijvoorbeeld met (snel) hoofdrekenen, het aanleren van tafelsommen en het onthouden van wiskundige symbolen. Ook het omdraaien van getallen boven de 10 en leesfouten bij vraagstukken die woorden bevatten komen voor. Leerlingen met dyslexie zijn vaak opvallend goed in het oplossen van moeilijke rekenvraagstukken, terwijl zij een rekenmachine nodig hebben voor basisbewerkingen.

SIGNALEREN VAN DYSLEXIE

Algemeen

Op onze school gaan we uit van de professionaliteit van de leerkracht. Hij/zij gaat dagelijks met de leerlingen om, ziet hoe ze werken en leren, weet hoe hun vooruitgang is en hoe ze zich emotioneel ontwikkelen. Daarnaast is er het (IEP)leerlingvolgsysteem, dat een objectieve maat is voor de vorderingen die een leerling maakt. We hebben de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie op onze school geïmplementeerd en volgen de daar aangegeven stappen bij het signaleren, diagnosticeren en behandelen van leesproblemen en dyslexie. Alle informatie en documenten die bij deze stappen verzameld worden maken onderdeel uit van het leerlingendossier.

De gegevens die wij gebruiken bij de signalering van mogelijke dyslexie:

- De informatie van de ouders bij aanmelding op school. Er wordt een aparte aantekening in ParnasSys (rubriek) gemaakt als dyslexie in de familie voorkomt. Dit is zichtbaar op de leerlingkaart.
- Observaties in de klas met betrekking tot werkhouding, leerbaarheid, onthouden, automatiseren, interesse in activiteiten die met taal, geletterdheid en lezen te maken hebben. Zie bijlage 1, signalen/kenmerken die op dyslexie kunnen wijzen.
- In groep 3 wordt gesignaleerd aan de hand van de herfstsignalering en de wintersignalering van onze methode LIJN 3
- In de groepen 3 t/m 8 wordt in oktober, januari en juni de DMT en IEP afgenomen. Kinderen die onvoldoende scores (V-score) komen in aanmerking voor Bouw!, Connectlezen of Ralfilezen
- Zodra een leerkracht iets opvallends signaleert met betrekking tot het gedrag of de resultaten van een leerling, gaat hij gedurende een periode van enkele weken gericht observeren.
- Als er duidelijk sprake lijkt te zijn van signalen van dyslexie, gaat de leerkracht de leerling extra begeleiden. Er is dan sprake van hulp op zorgniveau 1 en 2. De groepsleerkrachten zijn in staat om deze hulp zelfstandig op te zetten en uit te voeren. Eventueel wordt een collega geconsulteerd. De ouders worden op de hoogte gebracht van de extra begeleiding.
- Als na één periode blijkt dat de problemen niet verholpen zijn, wordt de leerling besproken met de IB-er. De IB-er maakt een anamnese.

HULP BIJ LEESPROBLEMEN (ZORGNIVEAUS)

Binnen ons dyslexieprotocol werken we met 4 zorgniveaus op het gebied van lezen, leesproblemen en dyslexie.

- Zorgniveau 1: Goed lees- en spellingonderwijs in klassenverband.
- Zorgniveau 2: Extra zorg in de groepssituatie door de groepsleerkracht.
- Zorgniveau 3: Specifieke interventies uitgevoerd en/of ondersteund door de zorgspecialist in de school.
- Zorgniveau 4: Diagnostiek en behandeling in zorginstituut.

Wat houden de diverse zorgniveaus voor de praktijk in:

ZORGNIVEAU 1 (basisondersteuning)

De basis is goed leesonderwijs in klassenverband. Het gaat hier om adequaat ingericht effectief leesonderwijs op groepsniveau. In de basisondersteuning (ondersteuningsniveau 1) betekent dat effectief gebruik van verschillende methodes waaronder Kleuterplein, de methode Karakter, het bieden van voldoende tijd voor leesonderwijs, het zo nodig herhalen van de klassikale instructie, de kwaliteit van de instructie middels het EDI-model (zie bijlage 2 kwaliteitskaart EDI), het klassenmanagement en het hanteren van een leerlingvolgsysteem.

ZORGNIVEAU 2 (extra begeleiding in de klas)

Wanneer een leerling onvoldoende profiteert van het basisaanbod, wordt het leesonderwijs voor deze leerling geïntensiveerd. Ondersteuningsniveau 2 is een intensivering van niveau 1: verlengde en verdiepte instructie, herhaling in kleinere stappen, specifiek van inhoud en met meer oefentijd en meer begeleidde inoefening. Het doel is dat de leerling aansluiting met de methode en daarmee de groep kan behouden. De effectiviteit van de ondersteuning van de leerkracht en de bestede leertijd bepalen het succes van dit niveau. Het gaat erom de leerling zo te ondersteunen en begeleiden zodat deze de volgende stap binnen het curriculum op tijd kan maken en de leerling aansluiting met de groep behoudt. De begeleiding stopt wanneer de leerling weer aansluiting heeft bij de groep.

ZORGNIVEAU 3 (intensieve aanpak)

Wanneer de basisbegeleiding en de extra begeleiding er niet toe leiden dat de leerling het tempo van de groep kan bijhouden, maar zijn leesontwikkeling stagneert, worden meer specifieke interventies geboden.

Op de PBS wordt voor de groepen 2 t/m 4 het programma Bouw! ingezet. Bouw! is een wetenschappelijk bewezen en erkende interventie op zorgniveau 3. Deze interventie voorziet in de individuele begeleiding die voorgeschreven staat in het Protocol Leesproblemen en Dyslexie. Scholen die met Bouw! werken voldoen aan de eisen van zorgniveau 3 voor

doorverwijzing naar diagnostiek dyslexie (bron: Masterplan Dyslexie en Kwaliteitsinstituut Dyslexie).

Voor de groepen 5 t/m 8 hebben wij ervoor gekozen om dan Ralfilezen in te zetten. Ralfilezen voldoet aan de voorwaarden voor ondersteuningsniveau 3.

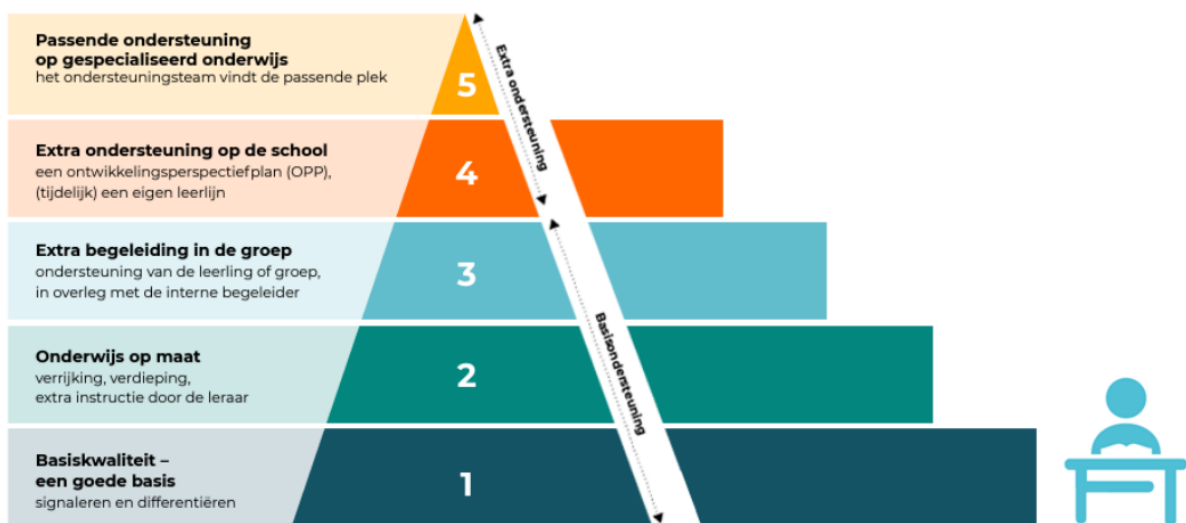
ZORGNIVEAU 4 (diagnostiek en behandeling in zorginstituut)

Diagnostiek en behandeling in zorginstituut: Een leerling komt in aanmerking voor een dyslexieonderzoek als blijkt dat een kind ondanks alle hulp, op drie achtereenvolgende toets momenten voor technisch lezen (DMT) op V-niveau presteert of op 3 achtereenvolgende toets momenten voor technisch lezen (DMT) op IV-niveau presteert maar dan in combinatie met een V-niveau voor spelling.

Hier zijn een paar voorwaarden aan verbonden:

- Kinderen in de leeftijd van 7 tot en met 12 jaar kunnen aangemeld worden. Bij kinderen die 13 jaar zijn moet het eerste contact hebben plaatsgevonden voordat ze 13 zijn geworden.
- Voor de leerling moet gedurende minstens zes maanden een handelingsplan voor lezen/spelling zijn uitgevoerd, waarna de vooruitgang onvoldoende is: ondanks die extra hulp presteert het kind nog op V-niveau.
- De school heeft op basis van bovenstaande een geground vermoeden dat sprake is van ernstige, enkelvoudige dyslexie. Enkelvoudig houdt in dat de vergoedingsregeling niet geldt als de kinderen naast dyslexie ook nog een andere stoornis hebben waarvoor ze behandeld worden of zouden moeten worden behandeld.
- Kinderen met ADHD waarbij de problemen onder controle zijn door het gebruik van medicatie kunnen wel worden aangemeld. De onderzoekers bepalen of het kind voldoende didactisch toegankelijk is voor de behandeling.

Het uiteindelijke doel van het lees- en spellingonderwijs is functionele geletterdheid. Met dit niveau kan een leerling zich redelijk redden in de geletterde maatschappij.

DIAGNOSTISCH ONDERZOEK EN DYSLEXIEVERKLARING

Hoe wordt dyslexie vastgesteld? Wanneer een gedegen aanpak op zorgniveau 3 niet tot het beoogde resultaat leidt, is er mogelijk sprake van dyslexie en moet een gekwalificeerde gedragswetenschapper worden ingeschakeld. Deze orthopedagoog/ psycholoog zal op basis van de informatie die de school aanlevert bepalen of er voldoende aanleiding is om psychologisch onderzoek uit te voeren. Als er onderzoek wordt gedaan, zal de specialist op basis van de onderzoeksresultaten een advies uitbrengen aan de school over de begeleiding van de leerling. In overleg met de school en de ouders kan ook worden gekozen voor een periode van specialistische behandeling. Deze extra begeleiding behoort tot zorg op niveau 4.

Sinds 2009 is er voor de diagnostiek en behandeling van kinderen in de basisschoolleeftijd (7 t/m 13 jaar) met zeer ernstige lees- en spellingproblemen een vergoedingsmogelijkheid beschikbaar. Vanaf 2015 wordt deze zorg gefinancierd door de gemeenten, vanuit de Jeugdwet. De leidraad voor diagnostiek en behandeling van Ernstige Dyslexie vanuit de Jeugdwet is het Protocol Dyslexie Diagnostiek en Behandeling 3.0 (PDDB 3.0; NKD, 2021). In dit protocol zijn criteria vastgesteld voor doorverwijzing, diagnostiek en behandeling. De school moet de ernst en hardnekkigheid van de leesproblemen onderbouwen. De zorgverlener stelt vervolgens vast of er inderdaad sprake is van ernstige, hardnekkige en specifieke lees- (en spelling)problemen en de diagnose dyslexie gesteld kan worden én gaat na of het een dusdanig ernstige vorm van dyslexie betreft dat een behandelindicatie Ernstige Dyslexie 2 wordt afgegeven.

Criteria voor doorverwijzing

Het onderwijs onderbouwt de ernst van het leesprobleem door aan te tonen dat er sprake is van een ernstige, hardnekkige achterstand. Concreet:

- De school toont aan goed onderwijs en intensieve begeleiding geboden te hebben die voldoet aan kenmerken van effectief onderwijs (twee achtereenvolgende interventieperioden van elk minimaal 12 effectieve weken).
- De school toont aan dat een leerling desondanks zeer lage leesscores behaalt op 3 achtereenvolgende hoofdmeetmomenten. Een leerling mag in het kader van de vergoedingsregeling doorgestuurd worden naar de zorg, wanneer hij volgens de norm tot de zwakste 10% op lezen behoort. Dit houdt concreet in dat leerlingen met een E-score bij de DMT op minimaal 3 achtereenvolgende meetmomenten en na aanbod van extra begeleiding, doorgestuurd kunnen worden naar de zorg. Met het leerlingdossier kunnen ouders vervolgens hun kind aanmelden bij een gekwalificeerde specialist voor diagnostisch onderzoek. De diagnosticus beoordeelt of het vermoeden van ernstige dyslexie gerechtvaardigd is op basis van het leerlingdossier. Uit het dossier moet blijken dat de school voldoende inspanningen heeft geleverd om de leesachterstand te verhelpen. Als ook de diagnosticus ernstige dyslexie vermoedt, volgt een diagnostisch onderzoek om vast te stellen of er daadwerkelijk sprake is van ernstige dyslexie. De diagnosticus beslist vervolgens of behandeling gewenst is en zo ja, welke behandeling het meest adequaat is. Als uit het onderzoek blijkt dat de leerling geen ernstige dyslexie heeft, wordt het onderzoek wel vergoed, maar komt de leerling niet in aanmerking voor vergoede behandeling. Bij

doorverwijzing naar de externe zorg is het van belang dat de ernst van het leesprobleem aangetoond kan worden. In een leerlingdossier wordt het vermoeden van ernstige dyslexie onderbouwd. Het dossier bestaat uit de volgende onderdelen:

- Basisgegevens uit het leerlingvolgsysteem
- Beschrijving van het leesprobleem
- Signalering van leesproblemen: datum, toets (criteria, score), naam van diegene die de toets heeft afgenomen
- Omschrijving van de extra begeleiding (doelen, duur, inhoud, organisatievorm, begeleider)
- Resultaten van de extra begeleiding en beschrijving van gebruikte toetsen en normering
- Vaststelling toenemende achterstand ten opzichte van de normgroep, met vermelding van gebruikte toetsen en normcriteria
- Argumentatie voor het vermoeden van ernstige dyslexie: aantonen van didactische resistentie na geboden begeleiding van voldoende intensiteit en kwaliteit
- Indien bekend, vermelding en beschrijving van eventuele andere (leer)stoornissen

Als de diagnose dyslexie wordt gesteld, dan stelt de deskundige een dyslexieverklaring op. Deze verklaring geeft recht op verschillende faciliteiten in het onderwijs. Een dyslexieverklaring is onbeperkt geldig. Als de situatie van een kind verandert, kan wel een aanpassing van de adviezen over hulpmiddelen nodig zijn. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de overgang van basis- naar voortgezet of gespecialiseerd onderwijs. Leerlingen met een dyslexieverklaring leggen afspraken over het gebruik van eventuele hulpmiddelen, vast in een dyslexieplan (zie bijlage 5). Wanneer er gekozen wordt voor een dyslexiebehandeling door een externe behandelaar, is het belangrijk dat de leerkracht, de behandelaar en de ouders voor een goede afstemming zorgen. Dat betekent dat er regelmatig overleg moet plaatsvinden over het tijdstip van de behandeling, de inhoud en de voortgang. Een bezoek aan een erkende behandelaar van dyslexie geldt als geoorloofd verzuim en mag, in overleg, onder schooltijd plaatsvinden.

EXTRA HULP EN FACILITEITEN VOOR DE DYSELECTISCHE KINDEREN

Naar aanleiding van onderzoek wordt de eerder geboden hulp op niveau 1,2,3 voortgezet. De extra hulp wordt minimaal geboden totdat de leerling het niveau van functionele geletterdheid (AVI niveau E6) heeft behaald. De leerlingen worden betrokken bij hun eigen handelingsplan en hebben een eigen verantwoordelijkheid bij de uitvoering.

Iedere dyslectische leerling op de PBS heeft een dyslexieplan. Hierop staan de compenserende en dispenserende maatregelen.

ROL OUDERS/VERZORGERS

De leerling en zijn of haar ouders/verzorgers zijn direct betrokken bij de behandeling(en). De ouder is meestal tevens oefenpartner van de leerling buiten de reguliere behandelsessies. Op www.steunpuntdyslexie.nl onder 'dyslexie op school' en 'dyslexie thuis' wordt uitgebreid ingegaan op de handvatten die de protocollen geven, zowel voor school als voor ouders/verzorgers. Als een kind leesproblemen of mogelijk dyslexie heeft, dan heeft dat ook consequenties voor thuis. De belangrijkste taak is om het kind te blijven bemoedigen en te ondersteunen bij het leren omgaan met dyslexie. Daarnaast kan de ouder/verzorger een rol spelen bij het oefenen en trainen. Juist kinderen met dyslexie hebben veel extra oefening nodig met lezen en spellen om een minimaal technisch leesniveau te bereiken waar ze verder mee komen in het onderwijs. Volgens het protocol is de hulp vanuit huis het meest effectief als:

- Er regelmatig geoefend wordt met lezen. Liever vier keer in de week 10 à 15 minuten met volle aandacht lezen, dan één keer per week een uur. Hierin staat leesplezier voorop!
- Bouw! lezen 2x per week (10-15 minuten) of Ralfi lezen 2x per week (10-15 minuten) begeleid wordt vanuit huis;
- Zoveel mogelijk aangesloten wordt bij wat er op school gebeurt. Dit kan door bijvoorbeeld boeken op hetzelfde AVI-niveau te lezen. U kunt dit navragen bij de leerkracht van uw zoon of dochter. Leerkrachten kunnen ook boekjes meegeven die u thuis samen kunt lezen;
- De extra hulp altijd op een leuke en ontspannen manier gebeurt, zodat het kind gemotiveerd blijft;
- Het kind zelf meedenkt over de extra oefeningen, bijvoorbeeld door samen naar de bibliotheek te gaan om nieuwe boeken uit te kiezen;
- Er voldoende afwisseling is in de oefeningen, bijvoorbeeld door af en toe stripboeken, samenlees boeken, dichtbundels, korte verhalen en/of informatieve boeken te kiezen.

Geadviseerd wordt om leesfouten niet voortdurend te corrigeren, omdat een kind daardoor ontmoedigd kan raken. In het protocol 'dyslexie thuis' vanuit het steunpunt dyslexie (www.steunpuntdyslexie.nl) staat voor ouders ook een schema voor het omgaan met leesfouten. Dit komt neer op eerst even wachten (ongeveer 5 seconden) als een kind bij een woord aarzelt. Komt het kind er niet uit, dan zegt u het woord voor en herhaalt u samen het woord of de zin nog een keer hardop. Als een kind een woord of zin fout leest, wacht u tot het einde van de zin en geeft u dan een aanwijzing door te zeggen: 'Kijk nog eens naar dit woord'. Vervolgens wacht u weer even. Komt het kind er niet uit, dan leest u het woord of de zin weer voor en herhaalt u dit samen nog een keer hardop. Geef veel complimenten!

BIJLAGEN

Bijlage 1: Signaleringslijst dyslexie

Dyslexiesignalen per leeftijdsgroep

Per leeftijdsgroep zijn er verschillende signalen die kunnen duiden op (aanleg voor) dyslexie bij kinderen.

Op de kleuterleeftijd (groep 1 en 2) is dyslexie nog niet vast te stellen. Wel kunnen er een aantal signalen zijn die aanleiding geven om het kind extra in de gaten te houden. Bijvoorbeeld wanneer het kind:

- een algemeen zwak taalniveau heeft;
- slecht versjes kan onthouden en slecht kan rijmen;
- moeite heeft met het aanleren van willekeurige afspraken, zoals de begrippen 'links' en 'rechts' en de namen van kleuren.

Niet alle kinderen met deze problemen ontwikkelen echter dyslexie. Een vertraagde spraak-/taalontwikkeling en dyslexie in de familie heeft wel een zekere voorspellende waarde.

Signalen onderbouw basisonderwijs

Signalen voor dyslexie in groep 3 kunnen zijn:

- lang spellend lezen of vroeg radend lezen
- moeite met aandacht voor verbale informatie
- moeite om het verschil te horen tussen klanken als m en n, t en k, ba en da, met ritme, klemtoon en de betekenis van woorden
- moeite om verschil te zien tussen bijvoorbeeld p en q, b en d, en met volgorde in woorden (zodat omkeringen en weglatingen het gevolg zijn)
- moeite met het inprenten van reeksen (bijv. tafels), met het onthouden van woordcombinaties, uitdrukkingen en gezegdes

Signalen voor dyslexie in groep 4 kunnen zijn:

- een hekel aan hardop lezen
- lang spellend lezen
- veel radend lezen
- vaak struikelen bij het lezen
- vaak een woord overslaan
- delen van woorden weglaten
- woorden die hetzelfde klinken door elkaar halen
- een groeiend verschil tussen het leesvermogen en het vermogen een verhaal te begrijpen

Signalen bovenbouw basisonderwijs

In de bovenbouw van de basisschool is het leesonderwijs erop gericht om leerlingen steeds meer woorden te leren lezen, steeds zelfstandiger te maken en door middel van lezen informatie op te laten doen en hun kennis uit te breiden. De signalen van dyslexie in de bovenbouw zijn te merken aan een toenemende weerstand tegen leestaken en/of toenemende faalangst en kenmerken die opvallen bij a) het hardop lezen, b) de spelling, c) het schrijven en d) taken die te maken hebben met snel benoemen en/of de belasting van het verbale kortetermijngeheugen.

a bij hardop lezen valt op dat de leerling:

- te traag leest;
- veel spellend leest;
- veel fouten maakt door het raden van woorden;
- een grote weerstand en/of faalangst tegen leesbeurten ontwikkelt.

b bij de spelling valt op dat de leerling:

- veel spellingsfouten maakt bij vrije schrijfoopdrachten;
- vaak fonetisch spelt (letterlijk opschrijft wat hij hoort);
- de spellingsregels slecht onthoudt;
- zichzelf niet of nauwelijks corrigeert.

c bij het schrijven valt op dat de leerling:

- een traag schrijftempo heeft;
- vaak een onleesbaar schrift heeft met veel doorhalingen (hoeft niet door een motorisch probleem te komen).

d bij het snel benoemen valt op dat de leerling:

- problemen heeft met het onthouden van namen of het ophalen van namen uit het geheugen, bijvoorbeeld bij vakken als geschiedenis en topografie.

Signalen voortgezet onderwijs Soms wordt dyslexie pas ontdekt als uw kind al naar het voortgezet onderwijs gaat. Dit kan komen doordat de basisschool het niet heeft herkend, of omdat de leerling door een zeer goede intelligentie in staat was de problemen te camoufleren. In het voortgezet onderwijs vallen deze kinderen dan op omdat ze:

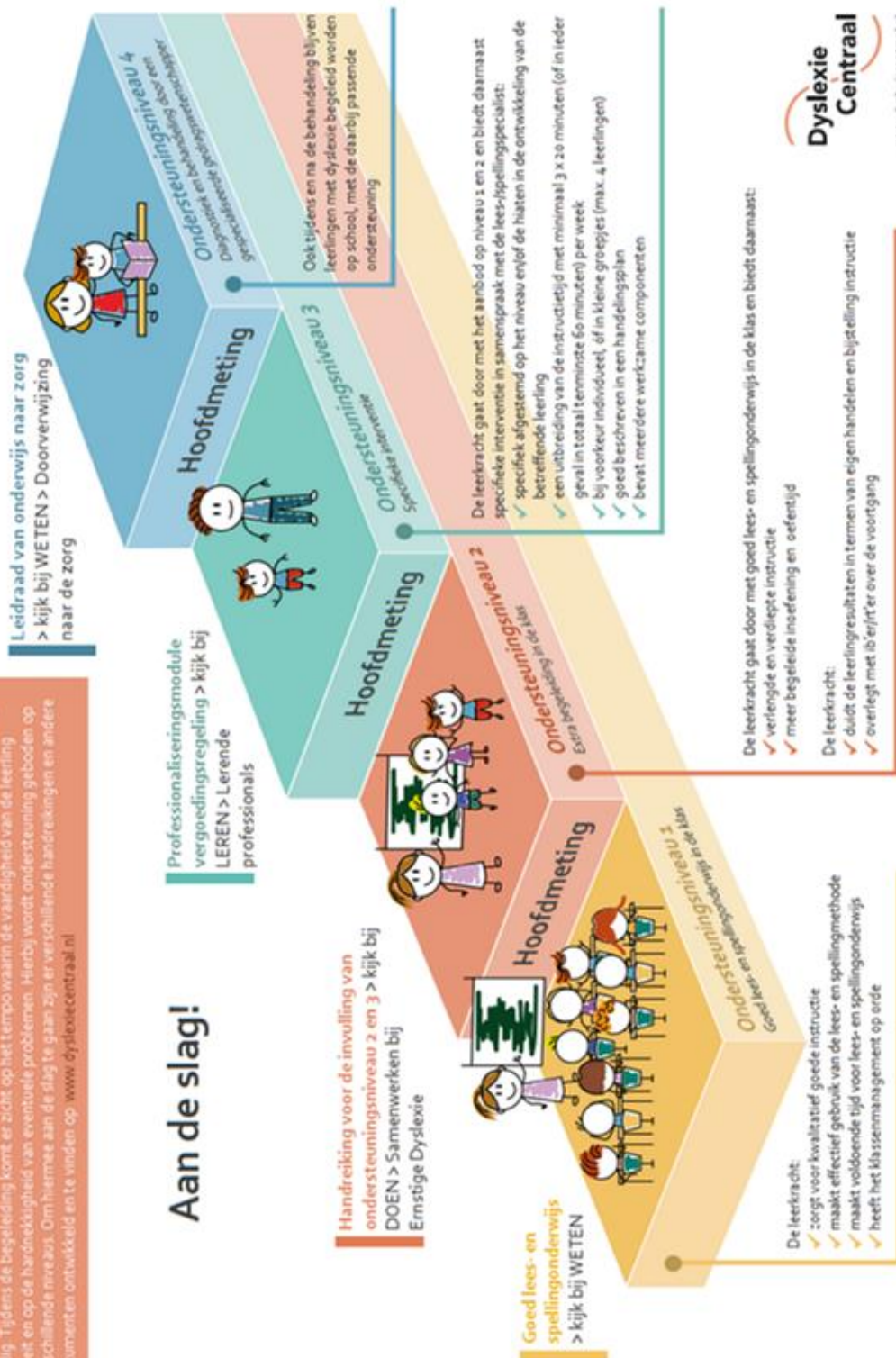
- heel veel nieuwe woorden tegelijk moeten leren en vaak onder tijdsdruk moeten presteren;
- vreemde talen krijgen, waarbij de spellingsregels vaak onduidelijk zijn.

Bijlage 2: Invulling zorgniveaus

Ondersteuning bij lezen en spellen op school

Bij leerlingen met lees- en spellingsproblemen is intensieve en passende begeleiding in het onderwijs nodig. Tijdens de begeleiding komt er zicht op het tempo waarin de vaardigheid van de leerling groeit en op de hardheidsgraad van eventuele problemen. Hierbij wordt ondersteuning geboden op verschillende niveaus. Om hiermee aan de slag te gaan zijn er verschillende handreikingen en andere documenten ontwikkeld en te vinden op www.dyslexiecentraal.nl

Aan de slag!

Bijlage 3: Signaleringsinstrument Dyslexie Centraal

Klik op de volgende link voor het gehele document:

[2017 ppl12 bijlage 2 signaleringslijst voor kleuters 2.0.pdf \(dyslexiecentraal.nl\)](#)

Bijlage 4: Bouw! lezen

Bouw! is een programma van uitgeverij Lexima dat preventief leesproblemen wil aanpakken. Voor veel kinderen voorkomen we leesproblemen en de daarbij behorende frustraties. Voor kinderen waarbij er toch sprake is van dyslexie zorgt dit voor een goede ondersteuning waarbij zij zich op een eigen manier kunnen verder ontwikkelen. Uit verschillende wetenschappelijke onderzoeken blijkt dat Bouw! effectief is wanneer je het start vanaf midden groep 2 of bij de start van groep 3. Het programma heeft een preventief effect wanneer je er minimaal 40 minuten per week (verdeeld over verschillende momenten) mee werkt. Voor een dyslexie aanvraag moet er minimaal 60 minuten ondersteuning geboden worden.

Bouw! is een online programma, dus makkelijk en snel inloggen via verschillende devices en vanaf verschillende plekken. Dit betekent dat zowel ouders als op school met Bouw! kunnen oefenen. Wanneer kinderen aan het werk gaan met Bouw! hebben zij ondersteuning nodig van een volwassene of een bovenbouw leerling. De opzet van het programma is zo, dat iedereen die kan lezen kan begeleiden bij het programma.

De kinderen leren lezen en spellen door spelletjes rond een klank te spelen. Rond elke klank zijn dezelfde herkenbare spelletjes georganiseerd. In een aantal spellen wordt de klank aangeboden, terwijl in andere spellen het herhalen en inoefenen centraal staat. Wanneer een spel uitgespeeld is, komt er nieuw spel beschikbaar. Na een groot aantal lessen komt er een toets moment. Deze toets kan alleen op school afgenomen worden door de leerkracht of RT'er. Gemiddeld volgt een leerling het programma ca. 1 1/2 jaar. Een start na M3 is niet meer preventief. Dan zal een ander leesprogramma ingezet moeten worden.

Bijlage 5: Invulling Ralfi lezen

Ralfi is een interventieprogramma dat geschikt is voor leerlingen in groep 4 die de spellende leeshandeling beheersen maar traag blijven lezen. Ralfi staat voor: R(repeated) A (assisted) L (level) F (feedback) I (interactie). Het doel van Ralfi is het verbeteren van het vloeiend lezen om uiteindelijk een hoger leesniveau te krijgen. Bij Ralfi gaan leerlingen relatief moeilijke teksten herhaald lezen onder begeleiding van een leerkracht of remedial teacher die ondersteunt en feedback geeft. De betekenis en beleving staan centraal en daarom is het belangrijk dat de leerlingen de tekst begrijpen. De teksten, die gebruikt worden, passen bij de belevingswereld van de leerlingen. Hierbij kan gekozen worden voor fictie of non-fictie. Twee of drie keer per week wordt dezelfde tekst in een klein groepje gelezen. Belangrijk is dat er voldoende ondersteuning wordt geboden in de vorm van voorlezen, koorlezen, voorzeggen en herhalen. Het is aan te bevelen om met niet-Avi-ingedeelde boeken of teksten te werken. De leerlingen vinden het vaak geweldig dat ze eindelijk echte boeken kunnen lezen. Ze doen succeservaringen op en de snelheid waarmee woorden uit het geheugen worden opgeroepen verbetert (Smits en van Koeven, 2014).

School:

Structuur programma: sessie 1 (dag 1)

- Tekst voorlezen in vloeiend leestempo
- Kinderen lezen mee en wijzen bij
- Moeilijke woorden bespreken
- Na het voorlezen lezen de kinderen hardop in koor; leerkracht leest mee
- Leerlingen lezen de tekst in duo's om en om; leerkracht observeert
- Voorzeggen van een niet (direct) herkend woord

Structuur programma: sessie 2 en 3 (dag 2 en 3)

- Tekst voorlezen in vloeiend leestempo
- Kinderen lezen mee en wijzen bij
- Moeilijke woorden uit vorige sessie terug laten komen
- Leerkracht stelt open vragen
- De kinderen lezen de tekst hardop in koor; leerkracht leest mee
- Leerlingen lezen de tekst in duo's om en om; leerkracht observeert
- Voorzeggen van een niet (direct) herkend woord

Thuis:

Structuur programma: sessie 4 (dag 4):

- Tekst voorlezen in vloeiend leestempo
- Kind leest mee en wijst bij met zijn of haar vinger
- Ouder stelt (waar mogelijk) open vragen (wie, wat, waar, wanneer, waarom)
- Eventueel moeilijke woorden bespreken
- Kind leest de tekst om en om met ouder
- Voorzeggen van een niet (direct) herkend woord

Structuur programma: sessie 5 (dag 5):

- Kind leest de tekst zelfstandig
- Ouder observeert

Bijlage 6: Inzet 5-woorden dictee

Alle kinderen in groep 3 (medio), groep 4 en groep 5 hebben een eigen dicteeschrift. Hier maken zij dagelijks (uitzonderingen daargelaten) het 5-woorden dictee in.

Aanbod 5-woorden dictee:

1. De leerkracht leest de zin voor;
2. De leerkracht benoemt het woord waar het om gaat;
3. De kinderen benoemen het woord hardop;
4. De kinderen hakken het woord (in klanken (letters) in groep 3 d.m.v. de beschikbare hakkaarten (dit biedt visuele ondersteuning! En houvast voor zwakke spellers) en in groep 4 en groep 5 d.m.v. klankgroepen);
5. De kinderen krijgen bedenktijd om na te denken over de moeilijkheid/juiste spellingcategorie in het woord;
6. De kinderen schrijven het woord (netjes!) op. Bij de zin wordt ook aandacht besteed aan leestekens (hoofdletter en punt/uitroepteken/vraagteken);
7. De kinderen lezen het woord na wat ze hebben opgeschreven;
8. De leerkracht laat het woord zien op het digibord en benoemt waar de moeilijkheid zit;
9. Leerlingen controleren het woord zelf. Hebben ze deze fout? Dan zetten ze een x naast het woord en schrijven zij het juiste woord erachter.

Bij het aanbieden van de woorden worden categorieën ingezet die op dat moment aan de orde zijn, maar ook categorieën waar de kinderen nog moeite mee hebben vanuit vorige thema's. Ook de Cito Leerling in Beeld analyse (foutenanalyses) kunnen hiervoor gebruikt worden.

Invulling differentiatie:

Sterke spellers: voor hen kan gekozen worden om 5 zinnen op te schrijven i.p.v. alleen woorden. Dan maakt het dictee moeilijker en hiermee uitdagender.

Zwakke spellers: in de verlengde instructie(s) kan een extra dictee ingezet worden. Hierbij is het belangrijk dat deze leerlingen, voordat zij het woord opschrijven, het woord eerst 'geflitst' krijgen van de leerkracht. De leerkracht schrijft het juiste woord dus voor hen op en laat de moeilijkheid zien. Vervolgens verdwijnt het woord en schrijven zij dit zelf (uit het hoofd) op. Dit zorgt voor *visuele inprenting*. Hierdoor krijgen leerlingen woordbeelden beter onder de knie en zijn zij in staat om deze beter te onthouden.

Bijlage 7: Dyslexiekaart

Naam:

Groep:

Datum:

Dyslexiekaart

Doel:

Door het invullen van de dyslexiekaart wil ik aangeven welke hulp ik nodig heb in de klas. Zo gaat het leren op school extra goed en weten de juf of meester en ik welke hulp er voor mij nodig is om te leren.

Lezen:

☐

Extra tijd

☐

Hulp van een maatje bij het lezen van de tekst

4xWijzer:

Bij het leren van de topo wordt er niet op spelling gelet.

☐

Topo wordt vergroot meegegeven om te leren

☐

Topo toets is mondeling

☐

Topo toets is vergroot

☐

Grote leesteksten worden eerst meegegeven naar huis om daar alvast te lezen

☐☐

Taal/spelling:

Als je verhalen schrijft wordt de spelling wel bekeken maar niet beoordeeld.

☐

Als ik verhalen schrijf vind ik het wel fijn als de leerkracht op één afgesproken categorie let.

☐

Extra tijd bij het maken

☐

Verhalen schrijven op de computer

☐

Een spelling-spiekboekje gebruiken

Rekenen:

☐

Extra tijd

☐

Bij hoofdrekenen de sommen uitschrijven

☐

Tafelkaart

IEP toetsen:

☐

Rekenen wordt voorgelezen

☐

Begrijpend lezen 1 dag vooraf zelf al lezen

☐

Eindtoets op MP3

☐

Vergrootte versie

Dyslexiekaart

Algemeen:

☐

Ik schrijf in
blokschrift

☐

Ik krijg extra hulp
buiten school

Dit heb ik nog nodig:

☐☐☐

Evaluatie, datum:

Evaluatie, datum:

Bijlage 8: leerlingprotocol

Leerling protocol

Toetsmoment	Resultaat	Actie leerkracht	Volgen van de ontwikkeling
Herfstsignalering	-	Ondersteuningsniveau 2. Extra oefentijd organiseren in de klas voor-koor-door in kleine groep Wanneer al vermoeden van dyslexie: extra oefentijd organiseren buiten de klas> connectlezen en persoonlijke doelen beschrijven in lees-spelling sub-groepjesplan.	Herfstsignalering
M3	-	Ondersteuningsniveau 3 inzetten. . Extra oefentijd organiseren in de klas voor-koor-door in kleine groep Extra oefentijd organiseren buiten de klas> connectlezen Persoonlijke doelen beschrijven in lees-spelling sub-groepjesplan, de leerling maakt nu deel uit van het protocol dyslexie.	Lentesignalering AVI M3/IEP technisch lezen DMT meting 1 afnemen, handmatig en op papier bijhouden. Overzicht bewaren in je groepsmap.
E3	-	Vermoeden van dyslexie uitspreken naar ouders. Ondersteuningsniveau 3 blijven inzetten. Persoonlijke leerdoelen evalueren in lees-spelling sub-groepjesplan. Extra oefentijd organiseren in de klas voor-koor-door in kleine groep Extra oefentijd organiseren buiten de klas> connectlezen	AVI E3/IEP technisch lezen DMT meting 2 afnemen, handmatig en op papier bijhouden. Overzicht bewaren in je groepsmap
M4	-/M3	Ondersteuningsniveau 3 blijven inzetten. Persoonlijke leerdoelen evalueren in lees-spelling sub-groepjesplan. Extra oefentijd organiseren in de klas voor-koor-door in kleine groep Extra oefentijd organiseren buiten de klas> connectlezen	AVI M4/IEP technisch lezen DMT meting 3 afnemen, handmatig en op papier bijhouden. Overzicht bewaren in je groepsmap
E4	-/E3	Beslissen of er een onderzoek nodig is ivm dyslexie. Overleg IB. 3x DMT V- is noodzaak voor vergoeding. Opstarten onderzoek wanneer aan criteria wordt voldaan. Ondersteuningsniveau 3 blijven inzetten. Persoonlijke leerdoelen evalueren in lees-spelling sub-groepjesplan. Extra oefentijd organiseren in de klas voor-koor-door in kleine groep Extra oefentijd organiseren buiten de klas> connectlezen	AVI E4/IEP technisch lezen Nog geen onderzoek: DMT meting 4 afnemen, handmatig en op papier bijhouden. Overzicht bewaren in je groepsmap
M5	-/M4	Opstarten onderzoek als dit in groep 4 nog niet is gedaan. <u>Leerling heeft diagnose dyslexie?</u>	AVI M5/IEP technisch lezen Nog geen onderzoek:

		Ondersteuningsniveau 3 blijven inzetten. Persoonlijke leerdoelen evalueren in lees- spelling sub-groepjesplan. Extra oefentijd organiseren buiten de klas> ralfilezen Extra oefentijd organiseren in de klas	DMT meting 5 afnemen, handmatig en op papier bijhouden. Overzicht bewaren in je groepsmap
E5		<u>Leerling heeft diagnose dyslexie?</u> Ondersteuningsniveau 3 blijven inzetten. Persoonlijke leerdoelen evalueren in lees- spelling sub-groepjesplan. Extra oefentijd organiseren buiten de klas> ralfilezen Extra oefentijd organiseren in de klas	AVI E5/IEP technisch lezen Nog geen onderzoek: DMT meting 6 afnemen, handmatig en op papier bijhouden. Overzicht bewaren in je groepsmap